

“ Non est mortale quod opto ”

Mesalia

**Tijdschrift voor plaatselijke Geschiedenis
en Folklore**

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring
van Wuestwezel

(VERSCHIJNT VIJF MAAL PER JAAR)

Zevende Jaargang

1932

Nr 1

Oudheidkundige Kring van Wuestwezel

EERE-VOORZITTERS :

Baron R. de Kerchove d'Exaerde, Burgemeester van Wuestwezel.

Z. E. H. Raeymaekers, pastoor-deken, Esschen.

VOORZITTER : Jos. Van der Jonckheyd, kosten-drukker.

ONDER-VOORZITTER : Arthur Bosschaerts, schoolhoofd, Gooreind.

SEKRETARIS : Karel Peeters, gemeentearchivaris.

SCHATBEWAARDER : Frans Verstraelen, schoolhoofd.

AFGEVAARDIGDE VAN 'T GEMEENTEBESTUUR : C. Theuns, schepen.

BESTUURSLEDEN :

E. H. J. Van Loenhout, onderpastoor.

Jozef Cools, onderwijzer.

Gustaaf Goris, onderwijzer.

Jozef Van den Zegel, schoolhoofd, Achterbroek.

BESCHERMENDE LEDEN :

Provinciebestuur van Antwerpen.

Gemeentebestuur van Wuestwezel.

Oudheidkundige Kring van Esschen.

Geschied- en Oudheidkundige Kring der Zuiderkempen.

Hoogerw. Mgr. Hoppenbrouwers, prelaat van Grimbergen.

Hoogerw. Mgr. S. Le Grelle, huisprelaat van Z. H. den Paus, Bibliotheek van het Vaticaan, Rome.

Gravin L. du Chastel de la Howardries, Hollain.

P. Vermoelen, oud-lid der Bestendige Deputatie, Hoboken.

J. Schobbens, griffier der provincie Antwerpen.

Petrus Aerden, gemeenteontvanger.

J. Anthonissen, Kruisweg.

J. Berben-Van Beeck, IJzerenweglaan, Hoogboom-Cappellen.

J. F. Bevin, oud-leeraar H. B. S. Bergen op Zoom (Holland).

Alfons Beyers, Dorp, 106.

J. Blicke, Lange Herenthalsstraat, 26, Antwerpen.

J. Boeren, Dorpstraat,

A. Bogaert, gemeentesekretaris, Borgerhout.

Dr. V. Bosschaerts, geneesheer.

Ben. Braeckman, Graaf van Hoornstraat, 52, Antwerpen.

L. Braeckmans, drukker-uitgever, Brecht.

Eerw. Heer Kannunik Broeckx, pastoor-deken, Contich.

E. Brosens, Van Luppenstraat, 11, Antwerpen.

Wed. F. Breugelmans, Handelslei.

W. J. J. C. Bijleveld, archivaris, Leiden (Holland).

E. H. Celens, pastoor, Achterbroek.

E. H. G. Celis, folklorist, Heirnislaan, 5, Gent.

Fr. Claes, conservator Musea «Steen» en «Vleeschhuis», Antwerpen.

Const. Cleiren, de Keyserlei, 55, Antwerpen.

Fr. Collin, Consciencestraat, 13, Antwerpen.

Louis Cools, Handelslei,

Armand Cosemans, Boudewijnstraat, 62, Antwerpen.

Jos. Cosemans, De Beuckerstraat, 17, Antwerpen.

R. Cuvillier, IJzerenweglaan, 60, Hoogboom-Cappellen.

Eerw. Zuster M. Damiana, klooster, Desschel.

L. De Bie, « Bloemenhof », Tuinwijk, Ekeren.

R. Debonnaire, tandarts, Merxem.

Gustaaf Deckers, Candidaat-Notaris.

E. H. C. De Clerck, Tolstraat, 54, Antwerpen.

E. H. L. De Coster, pastoor-deken, Ekeren.

E. H. Karel De Decker, onderpastoor, Esschen.

Baron Fernand de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Jonkvrouw Gwendoline de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Baron Henri de Kerchove d'Exaerde, senator, Gent.

Jonkvrouw Marie-Claire de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

Eerw. Heer Thierry de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».

J. De Ridder-Van Beeck, Statiestraat, 17, Waterloo.

Dr. V. d'Espallier, Victor Jacobslei, 40, Berchem.

Mevr. De With, Lintsche stw. 60, Hove.

J. P. Dupont, Verbondstraat, 31, Antwerpen.

E. H. Kan. Dr. A. Erens, archivaris, abdij Tongerlo.

Festaerts, Kerkstraat, 21, Mortsel.

E. H. Gagelmans, pastoor, Hulsen (Balen-Nethe).

Const. Goetstouwers, Calmpthoutsche Steenweg.

E. H. A. Goossenaerts, Legeraalmoezenier, Antwerpen.

Dr. J. Goossenaerts, Molenstraat 23, St. Amandsberg.

R. Govaert, onderwijzer, Gooreind.

Prof. Dr. L. Grootaers, hoogleeraar, Leuven.

M. Haesaert, Kerkeneind 73, Calmpthout.

E. H. Alb. Henderick, Koningshof, 's Gravenwezel.

Corn. Hens, maalder.

Jaak Hens, maalder.

Jan Hens, handelaar, Dorpstraat.

WESALIA

Tijdschrift voor plaatselijke Geschiedenis en Folklore

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring van Wuestwezel.

Beheer : FRANS VERSTRAELEN (postcheckrekening n° 1656.25)

Redaktie : KAREL PEETERS, Bredabaan 155, Wuestwezel.

IN MEMORIAM

Z. E. H. C. H. van Horenbeeck

Pastoor van Gooreind

Medewerker aan « Wesalia »

(1854-1932)

Hij gedacht de werken zijner vaderen
en verbreidde den roem van zijn volk.
(I. Mach. 2-3.)

Voor de eerste maal sinds zijn ontstaan wijdt « Wesalia » een « in memoriam » aan een der zijner. Die hier ter plaatse den weg wees der historische werking, opent ook hier de baan en is de eerste om de rouwhulde te ontvangen van den Kring, die zóóveel aan hem te danken heeft.

Den 16 Januari 1932 overleed op de pastorie te Wuustwezel-Gooreind den Z. E. H. Corneel Hendrik van Horenbeeck, door onze lezers gekend als P. v. G., het oudste en het werkzaamste lid van onzen redaktieraad.

In blijder omstandigheden konden we zijn loopbaan schetsen, toen we juichten om zijn gouden priesterjubileum. (1) Thans beschikken we over gegevens, die toen buiten ons bereik lagen en daarom willen we nu een brederen kijk geven op het wetenschappelijk-historisch werk van onzen overleden medewerker.

(1) « Wesalia », VI, (1931) blz. 44-46.

Geboren te Mechelen den 15 Mei 1854, deed Hendrik van Horenbeek zijn studiën in zijn geboortestad, alwaar hij den 11 Juni 1881 tot priester werd gewijd. Hetzelfde jaar nog vinden we hem als onderpastoor te Antwerpen op 't Kiel, slechts voor enkele maanden, want in 1882 is hij werkzaam in de parochie van Sinte Geertrui te Leuven. Nu was hij op zijn plaats. De universiteitsstad oefende een heilzamen invloed uit op zijn vorming. De uren, die hij kon overhouden van zijn priestertaak besteedde hij aan studie. Rust was hem onbekend. Als vrij student volgde hij vier, vijf jaar de leergangen in geschiedenis en oudheidkunde aan de beroemde Alma Mater. Daar heeft hij met zijn tijd gewoekerd. Zijn kritische studiën op de geschiedenis der aloude abdij van Sinte Geertrui, aan de hand van een reuzenmassa documenten, leverden hem de prachtigste stof voor een doctorsthesis... doch hij zou blijven de eenvoudige onderpastoor, lijk hij later het simpel pastoorke zijn zou. Zestien jaar verblijf te Leuven hadden hem gekneed tot een wetenschappelijk-gedrild en vaardig historicus, doch hij droeg er ook van meê een zekere verbittering, die echter begraven werd onder de macht van zijn taaien wil en de lustige tinteling van zijn vroolijk gemoed. Hij was een model-optimist. Uit zijn Leuvenschen tijd dagteekenen zijn voornaamste werken, waaronder « *Studiën en Aanteekeningen rakende de Abdij van Ste Geertrui* » en zijn meesterlijke repertoria op een karvracht oorkonden. Al wat we verder zullen rangschikken onder de hoofding « onuitgegeven werk », is gesteund op voorstudie uit deze periode.

Door zijn omgang met zijn stadsgenoot en jeugdvriend Jef Denyn en hun samenwerking tot restauratie van den beiaard van Sinte Geertrui te Leuven, vestigde onderpastoor van Horenbeek zijn aandacht op dit terrein en verzamelde hij gegevens betreffende de beiaarden over 't algemeen en « den zijnen » in 't bijzonder.

Eindelijk, na nog twee jaar oponthoud te Antwerpen (Sint Michiel) kwam hij als pastoor naar Gooreind in September 1900. Van meet-af aan was hij « 't pastoorke » en met zijn parochie zou hij heel en gansch vergroeien. Pas was hij geïnstalleerd of de historicus kwam weer te voorschijn. Het was in dien tijd dat Pastoor Goetschalckx met de « *Bijdragen tot de Geschiedenis* » begon. Het Leuvensch materiaal werd uit den hoek gehaald en er werd een begin gemaakt met de verwerking en de publicatie ervan.

Kort na zijn aankomst te Gooreind « ontdekte » 't pastoorke het Wuustwezelsch archief. Toen in 1906 Burgemeester Hens werd ingehuldigd, was de studie zóóver gevorderd, dat in den praalstoet « *viñf eeuwen Wuustwezelsche geschiedenis* » op schitterende wijze werden voorgesteld. Dat had 't pastoorke bewerkt.

De prachtige eeuwenoude gilden, die te Wuustwezel zoo weelderig bloeien, trokken vooral zijn aandacht. De Sint-Kristoffelsgilde kwam eerst aan de beurt en voor een stampvolle zaal gaf hij in 1911 een drie-uur-lange lezing over het Busgild, zonder dat één minuut de aandachtige toehoorders zich verveeld hadden. De merkwaardige

studie die van toenaaf klaar lag, verscheen eerst in 1928 in druk en dan nog op herhaald aandringen en na minstens honderd reizen van Gooreind naar Wuustwezel ter verificering en aanvulling zijner gegevens. Wat de « *Geschiedenis van Ste Gertrudis-abdij* » is voor zijn Leuvense periode, dat is de « *Verhandeling over St Kristoffels-gild* » voor zijn Gooreindsche jaren. We komen daar verder op terug.

In 1913 vatte hij stelselmatig de klasseering aan van het uitgebreid archief der gemeente Wuustwezel. Duizenden bundels en registers had hij reeds geordend, toen de oorlog uitbrak. De archieven werden zoogezegd in veiligheid gebracht, maar het mooie werk van 't pastoorke was te herbeginnen, en talrijk waren de oude stukken, die vernield werden of die de prooi werden van salpeter en knaagdieren. Het is spijtig, dat het groote werk van 't Pastoorke niet voldoende werd gewaardeerd.

De jaren, die nu volgden waren er van verduuldig en volhardend werk. De Schepenbrieven en Rechterlijke Rollen der XVe en XVIe eeuw werden uitgepluisd en de voornaamste bevindingen genoteerd. Terzelfdertijd bezocht hij de archiefdepôts van Antwerpen en Brussel en verrijkte er zijn voorraad documentatie en studiemateriaal. Vooral het archief van het oude Ste Elisabethsgasthuis (thans Commissie van Openbaren Onderstand) te Antwerpen bleek voor de Wuustwezelsche historie een rijke mijn, waaruit heel wat schatten werden opgediept en waar « 't Pastoorke » in den E. H. archivaris Philippen een zoo hartelijken als hulpvaardigen studievriend vond.

Overall wist de Z. E. H. van Horenbeeck door te dringen. Al de Conservators en Archivarissen, die hij bij zijn pluizerswerk ontmoette, eerbiedigden en waardeerden hem, al was hij dan ook een hunner lastigste klanten. Zoo wantrouwen een deugd is voor den geschiedschrijver, dan heeft « 't Pastoorke » ze wel tot het uiterste beoefend. Historiekers van naam, die met hem hebben samengewerkt hebben mooie lofwoorden over voor zijn arbeid, doch eenparig wijzen allen op zijn voorbeeldige nauwgezetheid. Hij was een onverbeterlijk tekstcriticus. Deze eigenschap speelde hem veel kwade perken en ze is de oorzaak van zijn geringe productie, die een wanverhouding daarstelt met de massa verzameld materiaal.

Toen we in 1925 met de herklassering van het gemeentelijk archief werden belast, waren we als van zelf op « 't Pastoorke » aangewezen. Deze was mild met raadgevingen en aanduidingen, die ons immer van nut en van dienst waren.

De stichting van den Oudheidkundigen Kring in datzelfde jaar en het initiatief tot het uitgeven van « *Wesalia* », werden door hem met een zeker sceptisch gevoel bejegend. Wel liet hij zich als lid opschrijven en beloofde hij zijn medewerking, doch hij bleek alles behalve geestdriftig. Eerst wilde hij overtuigd zijn van de leefbaarheid van kring en tijdschrift. Al spoedig was hij daarvan verzekerd, maar meteen kwam ook zijn eeuwige angst om te publiceeren wederom te voorschijn. Het ontbreken van slechts één datum belette hem de uitgave van meer dan één belangrijke bijdrage. Tot eindelijk in 1928

de eerste brok loskwam onder deknaam P. v. G. (Pastoor van Gooreind). Het was de inzet zijner prachtige gildestudie, die eerst eindigen zou in 1931 en 150 blz boeienden tekst zou beslaan. Bij de viering van het vijf-jarig bestaan van « Wesalia » ontvingen we vele brieven, waarin oze werking allen mogelijken lof, meestal onverdiend, werd toegezwaard. Een dozijn schrijvers prezen inzonderheid het werk van P. v. G. en een onder hen drukte zich aldus uit : » De gilde-studie van P. v. G. is een keurwerk. Al wie over Kempische gilden wil spreken of schrijven moet te rade gaan bij hem, die in doode letters een gilde heeft doen herleven. » « 't Pastoorke » kende de gilden in hun diepste wezen, hij vatte intuïtief het nauw verband tusschen gilde- en dorpsleven en wist dit gegeven uit te werken steunend op wetenschappelijke grondslagen.

Naast deze omvangrijke gilde-historie, publiceerde hij in ons tijdschrift enkele kleinere bijdragen, zooals we verder nader aanduiden.

In Juni 1931 was het vijftig jaar geleden, dat Z. E. H. van Horenbееk in de Rumoldusstad tot priester werd gewijd. Die gebeurtenis werd feestelijk en dankbaar gevierd. Op zijn uitdrukkelijken wensch bepaalde alles zich bij een kerkelijke plichtigheid gevolgd door eenige gezellige « onder-onsjes » in den loop der maand. Geschenken wees hij van de hand. Alleen voor het Gooreindsche parochiekerkje wilde hij iets aanvaarden, voor hem persoonlijk niets. Slechts één foto werd genomen : die met P. v. G. midden het voltalig bestuur van onzen kring. Bij deze feestviering kwamen de « interviewers » op hem losgestormd. De bel der pastorij en de goedge meid hadden t' druk, maar heel vriendelijk werden al de persmensen doorgezonden. Eén toch kon met een list tot in de huiskamer doordringen, waar « 't Pastoorke », moe en afgemat, hem te woord stond om te zeggen dat hij op heel zijn levensloop niets had verricht, dat meldenswaard was. Maar die ééne drong dieper door en wat hij over « 't Pastoorke » schreef was van 't beste en t' fijnste, dat uit een journalistenpen kon vloeien. (1) Toen 't proza verscheen, op dien blijden Junidag heeft 't pastoorke geen gazet in handen wilen nemen.

De jubelfeesten waren origineel zooals heel zijn doen en laten, zooals heel zijn leven en streven.

Toen reeds was het te voorzien, dat de kranige grijsaard stilaan het einde zijner levensbaan naderde. Zijn gestel was ondermijnd en, na enkele maanden kwam het onvermijdelijke, het einde. Hij werd in allen eenvoud begraven naast het graf van zijn voorganger. in den schaduw van het simpele kerkje van Gooreind; zoo paste het voor het eenvoudig « Pastoorke ». Het heiligdom was veel te klein om al degenen te bevatten, die een laatste hulde kwamen brengen aan hun herder en vriend. Dat hij begraven werd op den feestdag van Sint-Sebastiaan, den grooten schutterspatroon, is een treffend toeval, daar

(1) « Morgenpost », Antwerpen, 2 Juni 1931. Overgenomen in « Wesalia » VI, (1931) blz. 44-46.

hij na de verhandeling over St Kristoffelsgilde, de geschiedenis der St Sebastiaansgilde wilde aanvatten. Een enkele redevoering werd uitgesproken. Baron R. de Kerchove d'Exaerde was de voordvoerder om, namens de bevolking als burgemeester en namens onzen Kring als eere-voorzitter, het werkzaam leven te schetsen en den lof te verkonden van dezen grooten en eenvoudigen man en een opsomming te geven van zijn bedrijvigheid op geestelijk, sociaal en historisch gebied. (1)

* * *

Naar ons best vermogen hebben we getracht den levensloop te schetsen van dezen wonderen man. Naast hetgeen we hier vastlegden zal nog heel veel blijven voortleven in de herinnering en in den volksmond. Ons « in memoriam » is uitvoeriger geworden dan we hadden voorzien. Wat we gezegd hebben kon of mocht niet achterwege blijven. Wat hem in zijn leven te kort werd gedaan, weze hierdoor ten deele vergoed. Deze regelen wezen dan een piëteitsvolle en dankbare hulde aan de nagedachtenis van Gooreinds pastoor, die al te dikwijls de beteekenis ondervond der wijze spreuk « ondank is 's werelds loon ».

Hij leve voort in onze herinnering en in zijn werk, dat eerst na zijn dood zal gekend en gewaardeerd worden.

Hij ruste in vrede.

En de velen, die de vruchten van zijn arbeid mogen plukken, zullen hem dankbaar gedenken.

K. P.

Het werk van Z. E. H. van Horenbeeck

I. GEPUBLICEERDE ARTIKELS.

A. GESCHIEDENIS.

In « *Bijdragen tot de Geschiedenis* » :

Leuven. Voormalige Abdij van Ste Geertruide. (I, 1902, 49).

Ottenburg. (I, 1902, 51-56).

Aarschot. (I, 1902, 56-62).

O. L. Vr. Tielt. (I, 1902, 106-107).

Neerlanden. I, 1902, 108-112).

Dormaal. (I, 1902, 112-113).

Oosterwijk (Noord-Brabant). I, 1902, 345-347).

Helvoort. (I, 1902, 347-350).

Betekom. (I, 1902, 393-397).

Weerde en Langdorp. (I, 1902, 441-450).

St Jans Molenbeek. (II, 1903, 499-500).

(1) Artikels aan hem gewijd in : « *Gazet van Antwerpen* » (21-1-32), « *Morgenpost* », Antwerpen (21-1-32), « *Standaard* », Brussel (21-1-32), « *Polder en Kempen* », Brasschaat (24-1-32), « *Gazet van Hoogstraten* » (31-1-32), « *Polderwacht* », Ekeren (24-1-32), « *Ons Weekblad* », Brasschaat (24-1-32).

In « *Gazet van Antwerpen* » :

« Eeredienst van O. L. Vrouw te Wuestwezel » (6 Aug. 1902).

In « *Missieblad voor Gooreind* » :

« De parochie Gooreind » (27 Nov. 1919).

In « *Wesalia* » :

« De verdwenen Onderpastorij » (IV [1929] 42-47, 55-58).

« Pastoor Donckers' gift aan het Standonck's Kollege te Leuven »
(VI [1931], 24).

B. TOPONYMIE.

« Vlaenderen » (« *Wesalia* ». IV, 1929, 10).

C. FOLKLORE.

« Het Kolveniers-, Bus- of St Kristoffelsgild. (« *Wesalia* » III, 1928 tot VI, 1931, 150 blz. tekst).

« Een inboedel uit het jaar 1535 » (id. VI, 1931, 12).

Verder nieuwsjes, boekbespreking, enz. in « *Wesalia* ». —
Daarin zullen nog studiën verschijnen waarvoor P. v. G. materiaal verzamelde.

II. ONUITGEGEVEN WERK.

A. GESCHIEDENIS.

Leuven. — I. *Stad* :

18 bundels kopijen van oorkonden.

Nota's : Beiaardiers St. Peeter, Ste Geertrui, Park.

II. *Abdij Sinte-Geertrui* :

Studiën (onuitgegeven).

« Stichtingen ». (Alphabetisch gerangschikt volgens namen der der stichters). Met bewijsstukken.

« Beneficiën ». a. Drie Koningen (1439-1443).

b. Sinte Agnes (1438-).

c. H. Kruis, H. Maagd, H. Wilhelmus (1511).

« Autaars » (lijvig schrijfboek).

« Jura funeralia abbatis... » (± 30 blz.).

« Catalogus præpositorum monasterii... » (1229-1368).

« Geschiedenis der Parochie van Sinte Geertrui » (onafgewerkt).

Aanteekeningen.

Abdij en kerk (234 blz.).

Pitantiariusrekeningen.

Toren en orgel (schrijfboek).

Beiaard (lijvig bundel).

Kopijen van oorkonden.

Kerk en abdij (1204-1727) 118 oork.

17 bundels.

B. TYPONYMIE.

- « Leuvensche straat- en plaatsnamen ». Nota's getrokken uit oorkonden van de XIIIe tot de XVIIIe eeuw. 21 bund* 216 namen.
« Leuven » studie in HS. (14 bl.)
Aarschot, Alseberg, Bertem (+ Veltem) Betekom, Bierbeek, Blanden Linden. (Een uitgebreide studie betreffende een veertigtal gemeenten was in bewerking, toen de dood hem veraste. Alleen bovengenoemde plaatsen werden afgewerkt.) (13 bladen).

C. FOLKLORE.

- Studiemateriaal : « Ste Geertruifeest » (1224-1437). Nota's 5 oork.
« Oude gebruiken in verband met de abdij ». Vele nota's.

D. REGISTERS.

- a. Chronologisch repertorium met samenvattingen van 1170 oorkonden, betiteld « Geschriften over Leuven en omtrek », doch feitelijk komen er al de plaatsen in voor, die hierachter in E. vernoemd worden.
I. 1192-1399 (653 oork.)
II. 1400-1582 (517 oork.)
b. Personenregister op de oorkonden voornoemd. (280 blz.)
c. Schepenen van Leuven. 2 registers (1187-1494) en (1187-1606)
d. Leuven St. Peeter « Vicarii » vanaf 1200.
e. « Catalogus Prætorum Lovaniensium » (26 blz.)
f. « Nomina Canonicorum Monasterii S. Gertrudis Lovanii » (34 blz.)

E. KOPIJEN VAN OORKONDEN.

- Aarschot. Heeren — Kerkelijke Geschiedenis — Stichtingen — Giften : een dertigtal bundels met ruim 200 verwerkte oorkonden + lijvig pak steekkaarten.
Begijnhof (1442-1692) steekkaarten + 16 oork.
Toponymie. 1 bundel steekkaarten.
(Nog een en ander onder Rillaar.)
Alseberg. (1424-1739) 6 oork.
Naamlijst Pastoors (1487-1794).
Bertem. (1330-1470) 14 oork.
Betekom. Goederen — Cijnsen (1327-1545) 15 oork.
Dorp — Kerk — Pastorij — Pastoors (1243-1703) 19 oork.
Giftbrieven van Kerk — Tienden (1243-1405) 6 oork.
Tienden — Tiendenklok (1409-1500) 16 oork.
Baal-Begijnendijk. (1694-1791) 4 oork.
Bierbeek-Blanden-Haasrode. (1210-1556) 39 oork.
Binkom. (1210-1452) 2 oork.
Dormaal. (1221-1592) 21 oork.
Egenhoven. (1358-1612) 5 oork.
Ekeren. (1372-1531) 6 oork.

Geets-Bets. (1307-1767) 12 oork.
Geffen. (1412-1449) 2 oork.
Geldenaken. (1208-1759) 10 oork.
Gelrode. (1641-1791) 4 oork.
Helvoort. (1192-1640) 75 oork.
Herent. (1228-1713) 96 oork.
Heverlee (Oud-). (1272-1507) 9 oork.
Hoksem. (1371-1506) 4 oork.
Holsbeek. (1273-1604) 11 oork.
Hove en Kontich. (1386-1495) 3 oork.
Kampenhout. (1456-1542) 3 oork.
Kerkom en Kessel (-Loo) (1373-1493) 13 oork.
Kontich (zie Hove).
Kumtich. (1218-1613) 21 oork.
Langdorp en Weerde. (1259-1776) 99 oork.
Leefdaal. (1344-1489) 5 oork.
Leeuw. (1429-1561) 5 oork.
Linden. (1256-1546) samenvattingen.
Lubbeek. (1275-1624) 160 oork.
Marneffe. (1436-1481) 25 oork.
Mechelen. (1624) 2 oork.
Meldert. (1264-1523) 45 oork.
Mille. (1417-1503) 11 oork.
Nederhespen. (1430-1456) 3 oork.
Neerlanden. (1212-1749) 57 oork.
Heerlijkheid (losse nota's).
Nieuwrode. (1252-1550) 28 oork.
O. L. Vr. Tielt en Waanrode. (1231-1619) 43 oork.
Nota's over Kardinaal-diaken Otto van St. Niklaas (1229-1231)
Oplinter. (1481-XVIIIe eeuw) 6 oork.
Ottenburg. (1220-1701) 23 oork.
Naamrol Pastoors (1327-1593).
Overhespen. (1383-1478) 11 oork.
Pamele. (1550) 2 oork.
Pellenberg. (1266-1535) samenvattingen.
Rillaar (+ Aarschot). (1240-1644) 87 oork.
Rotselaar. (1374-1541) 12 oork.
Rumsdorp. (1366-1510) 10 oork.
St. Joris-Wingene. (1249-1611) 22 oork.
St. Peetersrode. (1412-1490) 2 oork.
Smaldal. (1259-1279) 3 oork.
Tervuren. (1330-1567) 149 oork.
Tienen. 1334-1711) 48 oork.
Tildonk. (1439-1455) 5 oork.
Vissenaken. (1245-1438) 9 oork.
Waanrode (zie O. L. Vr. Tielt).
Webbekom. (1438-1450) 2 oork.
Weerde (zie Langdorp).

Werchter. (1366-1510) 23 oork.

Wespelaar. (1409-1539) 10 oork.

Wilsele. (1255-1619) 100 oork.

Winksele. (1220-1544) 31 oork.

Wolfsdonk. Toponymisch materiaal. 18 blz.

1. Stichting der Kapelanie van St. Antonius (1428) HS. 4 blz.

2. Inlijving der Kapelanie bij de Kerk van Langdorp (1522) HS. 7 blz.

Zichem. (1219-1575) 16 oork.

Nederlandsche dorpen.

Berkel, Kloetinge, Oosterwijk, Tilburg, Udenhout, Zuid-Beveland, enz. (1214-1648) 48 oork.

Plaatsen, waarvan slechts van één oorkonde kopij voorhanden is :

Andenne (1355); Antwerpen (1502); Attenhoven (1455);

Erps (1342); Haren (1445); Hoegaarden (1561); Hoeleden

(1514); Luik (1585); Melin (1362); Molenbaix (1517);

Neerheilissem (1474); Oelegem (1560); Overijssche (1430);

Valebeke (1303); Wuustwezel (1570); Wijgmaal (1361).

Bundel steekkaarten betreffende geestelijke overheden, alsook rakende vele der bovengenoemde plaatsen, benevens Duffel, Roendaal, Terbank, Vlierbeek, e. a.

Verzameling van 136 gipsen afgietsels van oude zegels (12^e-16^e eeuw), die bevestigd waren aan de gecopieerde oorkonden. Hiertussen zegels van Brabantsche hertogen en heeren, bisschoppen, geestelijke gestichten, wereldlijke instellingen, steden en dorpen, schepenen, enz.

We zijn ervan overtuigd, dat het strookt met den wensch van wijlen Z. E. H. Van Horenbeeck, zijn onuitgegeven werk en verzameld materiaal ten dienste te stellen van alle beoefenaars der historische wetenschap.

We verstrekken graag alle nadere inlichtingen en zullen de handschriften bezorgen aan degenen, die ze bij hun studie wenschen te gebruiken.

Uit het Werk van P. v. G.

Tusschen de karvracht al of niet afgewerkte bijdragen, nota's en aantekeningen voortkomend uit de nalatenschap van wijlen Z. E. H. van Horenbeeck (P. v. G.) zijn er verschillende, die betrek hebben op het verleden onzer gemeente.

Als hulde aan onzen afgestorven medewerker vereenigen we in dit nummer alleenlijk werk door hem voorbereid. Hoofdzakelijk zijn het hier tekstuitgaven. Om elken lezer zijn gading te geven hebben we hier en daar enkele deelen der inleidingen moeten bijwerken.

De Redactie.

1. Verzoening na doodslag (*)

a.) *Peeter Jan Aertsen vermoord in 1502.*

Twee gebroeders, Willem en Peeter, zonen van Willem Clausen, hadden een doodslag gepleegd op den persoon van Peeter, den zoon van Jan Aertsen.

Tot verzoening der beide partijen kwamen op 18 September 1502 te samen : *Jan Aertsen* en *Cornelis* zijn zoon, vader en broeder van den vermoorde eenerzijds, en de vrienden en familieleden der doodslagers anderzijds, alsmede vier scheidsrechters of keerslieden. Deze waren *Marcken Haeyen* en *Jan van den Broeck Peeterssen*, aangesteld door de familie Aertsen; *Jan Loedewyck* en *Jan van Eekele*, door de misdadigers benoemd.

Deze acht personen, vier « seggers » en vier « arbiters » vergaderden dus, in aanwezigheid van den dienaar « ons genedich heeren inden dorpe van Wuystwezele » en van meer andere omstanders om een vergelijk te treffen.

Eenparig waren allen van oordeel dat aan de misdadigers volgende verplichtingen dienden opgelegd ter vergelding van het berokkende kwaad.

1^e De moordenaars met hun vrienden en magen moeten doen opdragen *vijfhonderd zielmissen* tot troost en lfenis der ziel van den vermoorde.

2^e Evenzoo nog *vijf dertigsten* doen celebreeeren.

Van welke twee punten goed bescheid moet worden gedaan in handen van de keerslieden

3^e Willem en Peeter Aertsen moeten den knieval («voetgevalles») doen in hun lijnwaad, barvoets en blootshoofds en *vergiffenis vragen*

(*) « *Moetsoene* » = Zoen getroffen door den vrijen wil der strijdende partijen; akte daarvan opgemaakt (moetsoenbrief). — 2. Bedrag dat tot verzoening van de inbreuk op iemands recht, het deel van het zoengeld (in geval van doodslag of verwonding) dat aan de naaste magen als aanklagers wordt betaald. » (Verdam. Mnl. Woordenboek.)

of doen vragen «metten halme». Waarschijnlijk wijst dit op het aanbieden van een grashalm, waaraan de symbolische betekenis gehecht is : «zooals men den grashalm kan breken, moogt gij ook met mij handelen.»

4^e Ze zullen in hun lijnwaad *een beêvaart doen* met al degenen die hen willen vergezellen, *en offeren* voor het beeld van Onze Lieve Vrouw (in de kerk van Wuustwezel) een schoone kaars van een pond was;

Voor het H. Sakrament een kaars van een pond was;

Voor het H. Kruis, drie schoone kaarsen van een pond was;

Voor het beeld van Sint-Sebastiaan een wassen kaars van een half pond was; evenzoo voor het beeld van Sinte-Katharina en voor dat van Sint-Antonius;

Te Westdoorn, als men daar in de kapel de H. Mis opdraagt, een pond was;

Te Westmalle voor het beeld van O. L. Vrouw en voor het H. Sakrament een wassen keers van een pond was.

5^e Willem zal *een bedevaart doen tot Sint-Pieters te Rome*. Ten bewijze daarvan zal hij brieven en zegels moeten voorleggen.

6^e De beide misdadigers zijn gehouden een *zoengeld* te betalen van *tweehonderd gulden* in handen van de keerslieden van het slachtoffer.

7^e Daar al het voorgaande nog niet voldoende is volgens den eisch der vrienden en magen van den doode, zoo wordt voorgeschreven dat Willem heel zijn leven zal blijven «*een ghestelyck ende gheoerdent man*» (in een klooster?). Peeter mag de eerstvolgende *twee jaren niet binnen Wuustwezel wonen* en er niet vertoeven tenzij zijn weg langsdaar leidt, zonder zich echter op een publieke plaats te vertoonen, hetzij in de kerk, op straat of in een herberg. Evenmin mag hij zich vertoonen te Doerne (Westdoorn) zoolang Jan Aerts in leven is, of in een herberg komen, waar Jan Aerts of zijn kinderen aanwezig zijn. En zoo Peeter eerst in de gelagzaal was, dan moet hij zich verwijderen, zoo de vader of een der broederen van den vermoorde daar binnen komen.

Als dat alles stipt nageleefd wordt zijn de vrienden en magen van den gedooide verzoend van nu tot in alle eeuwigheid.

18 Sept. 1502.

Inden name Gods. Amen. Als vanden ongevalle ende doetslage voertyden gesciet ghedaen ende gheperpetret aen ende inden personen Peeteren Jan Aertssen daer God die siele aff ghenadich sij, bij toedoeene Willems ende Peeter Willem Claussen misdadigen.

Soe hebben die vriende ende maghe des voors. Willems ende Peeters misdadige ter eender sijden, Jan Aerts, als vader des doden vors. met Cornelysen synen sone als gherechtige montsoenders met hoeren vrienden ende magen, hulperen ende starckeren ter ander sijden. Nae zeeker begherten ende minlycke dachvaerden hier op ghe-

hadt ende den presentacien byden voers. Willeme ende Peeteren, misdadige hoeren vrienden ende magen ghedaen ende gheofferert, hen der aff die voerg(enoeemde) partyen ende van all des daer ane cleven mach, gheheelyck ende al ghekert overgegeven ende ghesubmitert hebben in vier kersluyden arbiters ende goede mannen : Te weten in Maercken Haeyen ende Janne vanden Broeke Peeterssen byden voerscr. Janne Aerts, Cornelys syns soens, vrienden ende magen vanden dooden syden ende in heer Jan Loedewycx ende Jan van Eekele byden voorg. Willeme ende Peeteren misdadige, hoeren vrienden ende magen daer toe versocht gebeden ende vercoeren.

Ende hebben geloeft ten beyden syden over goet vast gestaen ende van werden te houden tot allen dagen sonder daer teghens te coemene te doene oft doen doen by hen selven oft yemende anders van huere wegen in eniger manieren op soenbreck ende vreebreck ende gerechten oervre wer ende all tgene dat byden voers. vier arbiters kersluyde eendrachtelyck daer af wuytgesproeken sall worden, welcke arbiters, kersluyde ende goede mannen eendrachtelyck huer wuytspracke hebben ghedaen ende verclert inden manieren hier nae volgende Te wetene :

Inden jersten soe sal Willem Claus Willem Claussen misdadige met Peeteren synen broeder vrienden ende magen ter eenre ende te troeste ende lavenissen der sielen des dooden voerscr. doen celebreren vyffhondert sielnissen.

Item ten anderen maele sal de voers. misdadige goede ter eeren te troeste ende lavenissen der sielen des dooden doen celebreren vyff dertichtste ende van desen twe punten goet bethoen doen in handen vande kersluyden vander dooden syden, binnen de leesten paeydaghe.

Item ten derde maele noch sal Willem voerscr. misdadige met Peeteren synen broeder doen een voetgevall in hoer lywaet beruoet ende bloetshoets ende vergiffenisse bidden oft doen bidden metten halme.

Item ten vierden maele sullen de voerscr. Willem misdadige met Peeteren synen broeder beevaert gaen in hoer lywaet voer der sielen des dooden met allen den ghenen die sy daer verbidden connen ende offeren voer den beelde van Onser Liever Vrouwen een scoen kerse van eenen pondt was; Item een scoen wassen kerse voer den Heylige Sacrament van eenen pondt was; Item drie scoen kerse voer dat Heylig Cruyce elck van eenen pondt was; Item voer den beelde van Sinte Sebastyaen een scoen wassen kerse van eenen halven pondt was; Item voer den beelde van Sinte Kathelyn een scoen wassen kerse van halven pondt was; Item voer den beelde van Sinte Anthonys een scoen wassen kerse van halven pondt was. Te Dorne als men daer nisse doet 1 pont was; Item een scoen wassen kerse van 1 halven pont was voer den belde van Onser Liever Vrouwen te Westmalle; Item noch een scoen wassen kerse van halven pondt was voer den Heylige Sacrament aldaer te Westmalle ende van desen ponten goet bethoen doen in handen vanden kersluyden vander dooden syden binnen xiiij daghen naet voetgevall.

Ten vyften male sall Willem voers. misdadige met brieven ende zegele tot bethoedn doen van eender bevaert tot Sinte Peeters tot Roeme.

Ten vij^{en} mael sullen Willem met Peeteren voers. misdadige daer toe noch geven twee hondert soengulden elcken gulden ghereckent tot twee stuvers vij deniers groten brabantz daer aff de jerste paeye vallen sal binnen xvij weken na tuoetgevall ende die te betaelene jn handen vanden kersluyden vander dooden syden van xvij weken tot xvij weken, ende tot elcken paeyen een deerdendeel om dat alsoe binnen jaers voldoen te syne alsoemen alsulken penninge sculdich ys te voldoen ende die verborghen alsmen soenpenninge sculdich is te verborghene.

Ten vij^o maele, want dit noch niet beternissen genoch en js voer de vriende ende maghe vander dooden syden, soe sall Willem misdadige voers. blyven een ghestelyck ende gheoerdent man alsoe lange als hy leven sall ende Peeter sal gehouden syn niet te woenene inden dorpe van Wuystweezele binnen twee jaer naet vergiffenis ende daer niet moegen comen dan als wechverdich man, sonder te kerke ter strate oft ter herberge te gane, oft oeck binnen Doerne soe lange als Jan Aerts leeft oft jn gheen herberge comen, daer hy weet dat Jan Aerts oft syn kynderen jn syn en oft hy daer eer in ware dat hy niet en bliven mach.

Item oft soe geboorde daer jn dese vuysprake viele engen twyst oft duysternisse daer houden die vier kersluyden tot hoeren verckeren ende jnterpretacien.

Ende mids deser vuyspraken soe die vier kersluyden cendrachtelyc die voerg. partyen ten beyden syden voer vriende ende mage, gheboeren ende ongeboeren ghewonnen ende ongewonnen wel ende waerlyc versoent vanden ongevallen ende doetslage voerscr. ende dess daer ane cleven mach van desen dage tot ewigen dag en op alle twelck den dienaer ons genedich heeren jnden dorpe van Wuystweezele jn presencien vanden vier seggers ende arbiters ende meer ander omstanders ban ende vrede gheboeden heeft, alsoe dat behoert naede hooge heerlycheyt ons genedichs heeren tshertogen jn brabant.

Dit gheschiede aldus tot Wuystweezele opten xvij dach Septembris a^o xvc ende twee.

[Schepenbrieven II. f° 19 v°.]

b. Zoen getroffen ten gevolge van den doodslag van Jan Verwilt. (1535.)

Een doodslag was in dien tijd geen zeldzaamheid. De menschen waren veel ruwer in hun omgang en de gevolgen van twist en kijfpartijen waren vaak kwetsuren en doodslag.

De verzoening tusschen de twee kampen werd haast altijd op dezelfde manier bewerkt, doch de voorwaarden waaraan de misdadigers zich moesten onderwerpen verschilden, naar gelang de omstan-

digheden die aanleiding hadden gegeven tot den doodslag en volgens den persoon, die als slachtoffer viel.

Eenvoudiger, dan de verzoening die we hierboven voorhielden, is de volgende.

Jan Verwilt was gedood door Kristiaan Jan Pauwelszoon. Ten huize van Peeter Verwilt, Jans vader, vergaderden de keerslieden waartusschen we secretariis Mr. Adriaan Diericxsen vinden

Kristiaan werd verwezen tot het laten celebreeen van tweehonderd zielmissen en twee dertigsten en tot het doen eener bedevaart naar O. L. Vrouw van Wuustwezel of naar Meerle. De manier waarop deze bedevaart moet geschieden is nader bepaald. De misdadiger moet een wassen kaars van een half pond in de hand dragen en daaraan bevestigen een zilveren penning. Negen manspersonen zullen hem vergezellen, elk met een wassen spinlicht en een zilveren penning.

Verder moet de schuldige zeventig zoenguldens betalen en vergiffenis vragen in zijn lijnwaad, met ongedekten hoofde en blootsvoets.

12 Februari 1535.

Opten xij^{ten} dach februarij anno xvc ende xxxv sthyt luydich soe is vergadert geweest tot Peeters Verwilt huyse jnden dorpe van Wuestwezele : Goesen Claeys Goesens met synen vrienden ende magen etc. Als ander werf van alsulken ongevalle ende doot sclage van Jan synen soone by toedoen van Korstiaen Jan Pauwelszoen waer af God der zielen genadich wil syn. Soe synder gecomen ende gesonden van Korstiaen voirs. vier goede mannen vuyt den name van hem ende byde partijen ten beyden zyden doer die presentatie van den goeden mannen van Korstiaen voirs. dat sy hem hebben gesubmytert in vier keersluyden ende arbiters te wetene jn Joerys Symonsen ende meester Adriaen Diericxsen, Cornelys Jan Nijs ende Jan Anthonis Diel Symonsen. Op die presentatie vanden leuenden zyden gedaen gelyck hier nae bescreven staet. Item jnden jersten soe hebben die goeden mannen geconsenteert vuyt den naem vanden misdadege voirs. ter troest ende laenissen vanden dooden, twee hondert zielmissen twee dertichsten, een beuaert voir Onser Liever Vrouwen tot Wuestwele oft tot Mierle. De misdadege hebbende jn syn handt een wassen keerse van eenen halven ponde, met eenen silveren penninck daer aen, ende negen mans persoenen by hem hebbende elcx een wassen spinlicht met enen silveren penninck daer an, ende der kercken rechten betamelyck nae synen staet. Ende voirt allen ontkosten gedaen synde vanden dooden zyden by vrienden ende magen submyterende jnde vier keersluyden. Ende voir noch seuentich (1) moeszoen guldens. Ende voirt die misdadige doende syn voetgeval doende jn syn lywaet blootshoots ende vervoets gelyck die vier arbyters overcomen zullen.

[Acten Iudiciael I. 10 v°.]

(1) Een ende seventich boven geschreven.

BOEKENNIEUWS

H. LEVELT. « *Oudenbosch in Verleden en Heden. Voorafgegaan door een beknopte geschiedenis der St Bernaartsabdij bij Antwerpen. — Met inleiding van Prof. Dr. Van Ginneken S. J.* [XV + 388 blz.] 1931. Te bestellen ter gemeentesekretarie Oudenbosch (N. Br.).

Op uitnodiging van het Gemeentebestuur van Oudenbosch trok de heer Levelt naar deze prachtige Noord-Brabantsche gemeente, om er de archieven te gaan ordenen en beschrijven. Op betrekkelijk korten tijd heeft de oud-gemeente-archivaris van Bergen op Zoom zijn opdracht uitgevoerd. Met het verheugend resultaat, dat Oudenbosch nu een flink-geordend archief bezit en de historische wetenschap met een studie-bron is verrijkt. Want niet slechts een inventaris van meer dan vier duizend nummers, doch ook een veelzijdig historisch overzicht wordt ons hier geleverd.

Een woordje over elk deel.

Een werk over Oudenbosch *moest* beginnen met een « *Geschiedenis der Abdij van Sinte-Bernaarts* » (blz. 1-7) zij het dan ook beknopt. Het is een plicht van dankbaarheid, omdat onze gewesten en Oudenbosch niet het minst, zeer veel aan deze Cisterciënserabdij te danken hebben. In de « *Addenda* » krijgen we merkwaardige brokken over 1. De Joden in Oudenbosch. 2. De Bank van Leening aldaar. 3. Het Collegium der Jezuiten.

Nu eerst begint de eigenlijke Oudenbossche geschiedenis.

I. *Wereldlijk*. (blz. 23-90). Hieronder bespreekt S. den groei der gemeente alsmede een overzicht over haar bestuur en huishouden. Vooral interesseert ons hier het gedeelte dat de jurisdictie behandelt. Zeer juist heeft S. gezien hoe deze rechtspraak zeer streng lokaal is te bekijken. Waar S. het heeft over « *hooge en lage jurisdictie en de daaraan verbonden rechten, om keuren en oronnanties te maken en rechterlijke ambtenaren aan te stellen* » hadden we liever wat meer klaarheid gezien, o. m. om het verschil daar ter plaatse te kennen tusschen het strafrechterlijk en het leenrechterlijk element in die zgn. « *overheidsrechten* ». Welgeslaagd mag heeten het mooie gedeelte over de turf-uitbating te Oudenbosch en omgeving. Daar zijn we op gemeenschappelijk terrein. Het « *oorlogskapittel* », een fragmentarisch relaas over troepenbeweging te Oudenbosch door de eeuwen heen, is het lezen overwaard en zeker niet zonder belang is het brokje waarin de plaatselijke industrie behandeld wordt.

Hier en daar hadden we graag een meer doorslaande bewijsvoering gezien. Zoo zegt schr. o. m. dat er vóór 1344 ongetwijfeld schepenen waren te Oudenbosch, doch de voetnota (blz. 31,5) is niet bij macht als bewijs te dienen.

II. *Geestelijk*, of de geschiedenis der parochie Oudenbosch (blz. 93-147). De strijd tusschen Roomschen en Hervormden, nu eens meer, dan eens minder hevig, kan men volgen doorheen heel dit gedeelte. Schr. heeft zich geen moeite gespaard om vele bronnen te raadplegen en, hier ligt wellicht de grootste verdienste, ze kritisch te beschouwen en hun inhoud te toetsen aan de oorspronkelijke documenten die Schr. zeer degelijk heeft nagepluisd.

Aan het slot van elk dezer deelen krijgen we dan mooie naamlijsten van overheden en ambtenaren. Ze zijn de vrucht van taai-volhardend Benediktijner-werk, daar zijn we zeker van.

Deel III is een systematisch uitgewerkte inventaris van stukken betreffende Oudenbosch, aldaar en elders berustend. De inleiding daartoe handelt over de bewaring en de ordening der archieven in de gemeentelijke bewaarplaats. De inventaris beslaat meer dan de helft van het geheele werk. Meer dan 4000 nummers!

Jammer, dat we als laatste deel niet enkele registers kregen. Een tafel der aangehaalde plaatsnamen zou alvast de bruikbaarheid van het werk verhoogd hebben. Is het nu, omdat we naast deze opmerking op een paar zwakke punten wezen, dat we iets willen afdingen aan de waarde van het werk? Wel integendeel. We zouden het niet in kleinigheden gaan zoeken zoo er in 't oog springende tekortkomingen waren te bespeuren. Hier past een dubbele hulde. Voor eerst aan het adres van het Oudenbossche Gemeentebestuur. Korts na de voltooiing der

uitstekende bewaarplaats hebben we er een bezoek aan gebracht en we mogen bevestigen wat anderen vóór ons hebben getuigd dat het archiefdépôt van Oudenbosch als model kan dienen voor vele grootere gemeenten. De kroon op 't werk was de uitgave van dezen prachtige inventaris. Onze oprechte gelukwensen. Daarnaast moet de heer Levelt, die zich zoo schitterend kweet van zijn taak, gefeliciteerd worden om zijn belangrijke studie en zijn verzorgden inventaris. Alle beoefenaars van plaatselijke geschiedenis zullen hem dankbaar zijn.

In de inleiding is niet de professor aan het woord, maar wel de geboren Bosschenaar, die Pater van Ginneken is. Van kinderlijke liefde tot den geboorteground getuigen zijn woorden. Daarin spreekt het hart van iemand, die zijn jeugdjaren herleeft en die door zijn werken niet slechts zijn eigen naam doch ook dien van Oudenbosch over heel de wereld heeft bekend gemaakt.

K. P.

FLORIS PRIMS. *Het Stadhuis te Antwerpen, geschiedenis en beschrijving*. Standaard-Boekhandel. [93 blz. Prijs 18 fr.].

Gaarne trekken we de aandacht onzer lezers op dit sierlijk boek.

Twee deelen hebben we te onderscheiden. Het eerste kunnen we aanzien als een film, terwijl we het tweede best met een reeks lichtbeelden vergelijken.

Zoo rolt S. dan voor ons een film af waarop we aanschouwen de ontwikkeling en het wedervaren van het huis der vroede vaders. Vanuit den vagen tijd der legenden en Brabosagen klimmen we op tot de jaren der versiering van de trapzaal bij 't begin onzer twintigste eeuw. En tusschen deze twee bornen wordt ons achtereenvolgens vertoond : de centrale opstal der gemeente, waarrond de landbouwende familiën hun hoeve hadden; het krijt en strijdperk van de toernoogen; het middeleeuwsche schepenhuis. Daarna zien we den opbouw van het stadhuis met al de bekommernissen daaraan verbonden — bouwplannen, geldelijke zorgen — met de inhuldiging als bekroning. Ook de brand van 1576 wordt weergegeven, verder de heropbouw, het stadhuis onder de Spaansche en Oostenrijksche vorsten, tot het de uitheemsche namen krijgt van « mairie » en « palais de la régence ». Ten slotte zien we de herbouwings- en verfraaiingswerken der XIXe eeuw. Aldus rolt de film af in zijn verschillende episoden. En telkens na elke groote verandering blijft de schrijver stil om ons te laten rondkijken in het vernieuwde stadhuis.

In het tweede deel worden statische beelden geprojecteerd en we kunnen zien en begrijpen al wat het huidige raadshuis ons biedt aan kunstschaten en herinneringen.

De lezing van dit prachtig werk is alleen reeds een genot, daarna het stadhuis te kunnen bezichtigen moet dubbel doen genieten.

Tot heden werd de reiziger, die Antwerpen bezocht, al te zeer ingelicht door koetsiers, taxi-chauffeurs, kellners en tramontvangers. Vraag eens aan « den man van de straat » naar het eenvoudigste feit uit de stedelijke geschiedenis, hij zal u met een stel legenden en verzinsels wandelen zenden.

Wie Antwerpen's raadshuis wil bezoeken om er iets van meê te dragen neme vooraf het werk van Prims ter hand. Daarna kan hij gerust het stadhuis bezichtigen. Wat anders dood bleef, zal nu tot hem spreken en levend worden.

De welgeslaagde illustraties verhoogen de waarde van het boek. K. P.

Th. DE MOLDER en K. VAN NYEN. *Bijdragen tot de Geschiedenis van BEERSE*. [Gedenkschriften Taxandria. Turnhout. 1931. N° 3. 44 blz.].

Na een « Bezoek aan Beerse », inleidend woord door Kan. J. E. Jansen, krijgen we een diepgaande studie over « de heeren van Assendelft te Beerse en Vosselaer in de XVIe eeuw », door Pastoor De Molder. K. Van Nyen behandelt op aangename wijze « het huishouden van eenen Pastoor van Beerse in 1784 », aan de hand van een document uit het plaatselijk kerk-archief. Het vierde deel geeft « sprokkelingen uit de Geschiedenis van Beerse ».

Dit voorproefje doet den lezer belangstellend en verlangend uitkijken naar de volledige geschiedenis van Beerse, door den heer K. Van Nyen, den werkzamen en bevoegden ondervoorzitter van « Taxandria ».

K. P.

H. Hoeben-Van den Wijngaert, expert-boekhouder, Hove.
 J. Hofmans, bestuurder der melkerij.
 J. G. A. Hogerlinden, hoofdkom. gemeentesekretaris, Arnhem (Holland).
 Aug. Jansen, Handelslei.
 Aug. Janssens, leeraar, Oude Kerkstraat, 29, Antwerpen.
 Fr. Janssens, Turnhoutsche baan, 131, Borgerhout.
 Jan Kenis, Westdoorn.
 J. Kenis, gemeentesekretaris, Reeth.
 Mevr. W. Koch de Gooreind, kasteel van Gooreind.
 Hub. Kunst, onderwijzer, St. Christoffelstraat, 34, Roermond (Holland).
 Leo Kuylen, Oorderenweg, 1, Eeckeren.
 A. Leenaerts, Walenstraat, 44, Antwerpen.
 H. Leys, Calmpthoutsche steenweg.
 Jos Leys, Dorp, 135.
 L. Lucas, Olmendreef, Cappellen.
 Louis Maes, kunst- en kerkmeubelen, Sint-Lenaerts.
 G. Mariën, Exterlaar, 109, Berchem.
 Karel Meerbergen, prov. raadslid, Osystraat, 24, Antwerpen.
 M. Mertens, Cogels-Osylei, Berchem.
 Leo Michielsens-Van Beeck, schoolopziener, Cappellen.
 E. Moors, Floralei, Oude-God.
 M. Moors, onderwijzeres, Merxplas.
 P. J. Nuytemans, Klein Gooreind.
 A. Ooms, Viersel.
 V. Ortenzi, Oude Koornmarkt, 58, Antwerpen.
 J. Peeraer, oud-schoolhoofd, Zundert (Nederl.)
 Const. Peeters, Dorp, 174.
 Edward Peeters, Pyckestraat, 21, Antwerpen.
 Flor. Peeters, sigarenfabrikant.
 E. H. F. Peeters, pastoor, Oosterhout (Holland).
 Louis Peeters, Hoevenschebaan, 6-8, Cappellen.
 René Peeters, fotograaf.
 R. Peeters, Oedenkovenstraat, 25, Borgerhout.
 Fl. Pellaers, Kleine Beerstraat, 30, Antwerpen.
 L. Pellaers-Van Beeck, Doornboomstraat, Hove.
 Edw. Pourbaix, brouwer, Gooreind.
 A. Ribbens, onderwijzer.
 Victor Ribbens, Achterbroeck.
 Dr. L. Schöller, St. Pietersnieuwstraat, 37, Gent.
 Jos. Snepvangers, Lange Leemstraat, 73, Antwerpen.
 Willem Snepvangers, Dorp.
 Jhr. Mr. M. W. Snoeck, Koestraat, 8, Zwolle (Holland).
 Lod. Staepels, schilder.
 Frans Tiebos, Rudolfstraat, 11, Antwerpen.
 Louis Tiebos, Rudolfstraat, 9, Antwerpen.
 Eugene Van Beeck, gemeentesekretaris.
 Jul. Van Beeck, Handelslei.
 Wed. L. Van Beeck, Maarschalk Fochlaan, 88, Schaarbeek.
 Adr. Van den Buys, Dorpstraat.
 E. H. Dr. Van Dregt, pastoor, Nieuwmoer.
 E. H. Van Bueren, pastoor, Borsbeek.
 K. Van den Branden, brigadier der douanen.
 J. Van den Broek, gemeentesekretaris, Loenhout.
 E. H. A. Van den Heuvel, St. Pieterstraat, 1, Luik.
 Frans Van den Heuvel, Dorp.
 Henri Van den Heuvel, aannemer.
 Wed. J. Van den Heuvel en Kinderen, Hôtel « De Ster ».
 E. H. Lod. Van der Jonckheyd, leeraar, Hoogstraten.
 Neel Van Deuren, Milisstraat, 48, Antwerpen.
 Prof. Dr H. J. Van de Weyer, hoogl., Schreurevest, 29, Heverlee.
 Alf. Van de Wiele, Van Schoorstraat, 99, Schaarbeek.
 J. Van Elsacker, Duffelaerhof.
 E. H. J. van Genck, pastoor, Achtmaal-Zundert (Holland).
 V. Van Himbergen, gemeentesekretaris, Ravels.
 R. C. Van Mieghem, Villa Rika, Schooten-Koningshof.
 Frans Van Hoydonck, onderwijzer, Sint-Lenaerts.
 Frans Van Hoydonck-Hens, brouwer, Wernhout-Zundert (Holl.)
 Jozef Van Hoydonck, gemeentebediende.
 Michel Van Hoydonck, kantoor.
 Wed. Van Laerhoven-Van Beeck, Gemeentepark.
 H. Vanmassenhove, ontvanger tolrechten.
 Van Horenbeeck, postmeester, Arendonk.
 Al. Van Oers, Rich. Neyberghlaan, 46, Brussel.
 J. van Poll, grafische Kunstinrichting, Rozendaal (Holland).
 Baron L. van Pottelsberghe de la Potterie, Melle.
 Barones L. van Pottelsberghe de la Potterie, kasteel «Sterbosch».
 A. Van Pul, rijksveearts.
 E. H. J. Van Roey, onderpastoor, Esschen.
 Dirk Vansina, Markgravestraat, 14, Antwerpen.

F. Van Thillo, Handelslei.
 J. D. H. van Uden, Rijkstraatweg, 208, Haarlem (Holland).
 J. Van Uytbergen, du Fourneustraart, 29, Berchem.
 J. Van Wyck, Vinkenstraat 30, Antwerpen.
 Mme. We. Th. Verellen, Posterijhof, Gooreind.
 Modest Verellen, wisselagent, Calmpthout.
 Ern. Verlooy, villa «'t Heibicke», Brasschaat-Polygoon.
 J. Verstraelen, Vrijheid, Hoogstraten.
 E. H. Verstreken, kapelaan, Sterbosch.
 Al. Vervoort, Mutsaertstraat, 38, Antwerpen.
 Constant Vervoort, postontvanger.
 Fr. Wouters, Lessiusstraat, Brecht.

LEDEN :

J. Aertsen, Oud-Gooreind, 17.
 Alf. Akkermans, Bleeken.
 J. Appelian, Van de Wiellei, 54, Brasschaat.
 F. Berkvens, koster, Gooreind.
 L. Bervoets, Van den Houte's lei, 3, Deurne.
 Alois Blommaert, onderwijzer.
 Corn. Boden, Westdoorn.
 Frans Boden, Westdoorn.
 D. Boen, Kerkeneind, Calmpthout.
 Louis Boeren, bakker, Ste-Mariaburg.
 Ach. Bosschaerts, onderwijzer.
 Fr. Bresseleers, onderwijzer, Eekeren-Donk.
 V. Breugelmans, Achterbrug, 220.
 J. Carpentier, Dorp.
 J. Chantrain, Handelslei.
 J. Cornelissen, Eikblokstraat, 19, Deurne.
 L. Cornelissen, Heyslagschebaan, Brasschaat.
 C. Cornelissens, Keieven, 192.
 Fr. Cornelissens, Bredabaan, 194.
 Fr. Cox, Oud-Gooreind, 20.
 H. De Bièvre, drukker, Schooten.
 Jan De Clerck, onderwijzer, Schooten.
 E. H. Th. De Molder, pastoor, Oostmalle.
 E. H. F. De Ridder, pastoor, Hombeek.
 G. De Ridder, Architect, Lozanastr. 90, Antwerpen.
 R. De Roover, Heermanstraat, 5, Merxem.
 Dierckxens, Statiestraat, Esschen.
 J. Dupont, Augustijnenstraat, 21, Antwerpen.
 C. Elst, Van Vaerenbergstraat, 6, Berchem.
 Adr. Francken, Baan.
 L. Francken, Gasthuishoevestr. 25 Merxem.
 Mme E. Frison, Lange Van Peltstraat, 32, Antwerpen.
 Em. Goetstouwers, Calmpth. steenweg.
 J. Gommers, Noordheuvell, 42.
 Felix Goris, Dorp.
 J. Govaers, Korte Van Peltstraat, 15, Antwerpen.
 M. Haesaert, Kerkeneind, 73, Calmpthout.
 Jul. Hens, Dorp.
 Louis Hens, provinciaal raadslid, Pulderbosch.
 Jan Hertoghs, Handelslei.
 Alf. Herrygers, Kruisweg.
 Jan Herrygers, Paal.
 E. H. Kanunnik Jansen, O. P. archivaris der stad Turnhout.
 H. Kanora, Hofstraat, 33, Eekeren.
 C. Kerremans, Handelslei.
 W. Kohler, Deurne (Noord).
 E. H. Kanunnik J. Laenen, archivaris v. h. Aartsbisdom, Mechelen.
 M. Lambin, De Bomstraat 21, Antwerpen.
 E. H. J. Lauwereys, leeraar, Hoogstraten.
 Jan Leenaerts, Eikestraat, 9, Berchem.
 Jozef Leenaerts, Baan.
 E. H. J. Leys, Oude Baan.
 Louis Luyckx, Beersgat, 99.
 G. Meeusen, gemeentearchivaris, Esschen.
 Fr. Meeussen, melkerijbestuurder, Loenhout.
 M. Meylaerts, Posterijhof, Gooreind.
 Corn. Neys, Heiken.
 F. Nickmans, V. d. Wervestr. 61, Antwerpen.
 Fr. Oerlemans, Dorp.
 E. J. Ossenblok, St Mattheusstraat, 11, Borgerhout.

Adr. Paelinckx, Oude Baan, 312.
 Jozef Paelinckx, Achterbrug.
 Frans Paelinckx, Steenweg Nieuwmoer.
 Frans Peeters, onderwijzer, Esschen.
 Jan Peeters, hovenier, Calmpthout.
 Jan Peeters, Processieweg, St. Lenaarts.
 K. Peeters, Dorp, 130.
 Maria Peeters, Bestuurster Naad- en Snij-school.
 E. H. Philippen, archivaris Commissie Openb. Onderstand, Antwerpen.
 P. Pieters, Kerkplaats, 307.
 Hendrik Pockelé, gemeentebediende.
 Louis Pockelé, trambediende.
 W. Poppelaars, Gooreind.
 E. H. Dr Floris Prims, archivaris, Antwerpen.
 A. Quirynen, Oud-Gooreind, 14.
 J. Roelen, Baan, 173.
 L. Schrijvers, provinciaal raadslid, Gooreind.
 E. Somers, Van Praetlei, 34, Merxem.
 E. H. L. Soons, Onderpastoor, Santhoven.
 Alfons Staepels, Kruisweg.
 Dr. R. Sterckens, De Bosschaertstraat, 245, Antwerpen.
 Fr. Stevens, Gooreind.
 L. Stroobant, Absheide, Beerse.
 Em. Torreele, Archivaris, Hoogstraten.
 A. Ulens, onderwijzer, Esschen.
 A. Van Cuyck, Ten Eeckhovellei, 10, Deurne.
 P. J. Van de Locht, Gasthuis, Gooreind.
 Frans Van den Bergh, Ginhaven.
 P. Van den Broeck, Hamme (O. VI.).
 J. Van den Heuvel, Bredabaan, 73, Gooreind.
 Arn. Van de Put, Gooreind.
 Alf. Van der Jonckheyde, Dorp, 111.
 Corn. Van der Jonckheyde, Handelslei.
 Van der Smissen, Lange Loobroeckstraat, 220, Antwerpen.
 Cl. Vandoninck, onderwijzer, Meerhout-Gestel.
 A. H. van Dyck, Kerkpleinstraat, 3, Etterbeek.
 Dr. G. Van Dyck, geneesheer, Esschen.
 H. Van Dyck, brouwer, Loenhout.
 J. Van Tichelt, Bredabaan.
 L. Van Staay, A. Boelstraat, 128.
 Louis Van Geel, Dorp, 178.
 Fernand Van Gelder, Jean d'Ardennestraat, 50, Brussel.
 Em. Van Hoeydonck, Polderstraat, 194.
 K. Van Hoydonck, Beersgat.
 M. Van Hoydonck, Baan.
 J. Van Loon, Alkerveken, 7.
 C. Van Looveren, Noordheuvell, 43.
 Jozef Van Looveren, Breikelen.
 Jozef Van Looveren, Baan, 95.
 Louis van Looveren, Breikelen.
 V. Van Nucten, landbouwingenieur, Esschen.
 Jozef Van Oevelen, Achterbroek.
 M. Verhoeven, Donckschesteweg, Brasschaat.
 Theofiel Verellen, brouwer.
 Corn. Vermeiren, Kl. Biest.
 Jan Verstraelen-Cox, Dorp.
 Karel Vervoort, bediende.
 Em. Vrancken, Scheepswerfstr. 21, Hoboken.
 R. Wagner, Lieve Vrouwstraat, 48, Eekeren.
 Alf. Wouters, notaris, Merxplas.